

Forfatterens aksepterte manus av Bjørkhaug et al (2016) Hvorfor vil ikke norske bønder produsere økologisk? Kronikk i Nationen 13.07.16, s. 18

Hvorfor vil ikke norske bønder produsere økologisk?

Hilde Bjørkhaug, Alexander Krogsrud Thanem og Gunn-Turid Kvam, forskere, Norsk senter for bygdeforskning

De siste årene har det økologiske markedet begynt å skyte fart i Norge. Norske forbrukere vil ha mer økomat og dagligvarehandelen varsler om nye initiativ for å imøtekomme kundenes ønsker. Ferske tall fra Bygdeforskning viser at norske bønder ikke vil produsere økologisk. Konsekvensen av det er at importerte varer må fylle dette varesegmentet.

Norge har lenge vært karakterisert som en sinke sammenlignet med de fleste av landene vi ellers liker å sammenligne oss med når det gjelder økologisk produksjon og forbruk. Dette gjelder både i forhold til produksjon, men ikke minst markedsituasjonen. Det finnes selvsagt noen unntak hvor økologiske produkter har vært i vekst, som en del grønnsaker, egg, barnemat, og for spesialitetsprodukter som rømme og smør fra Rørosmeieret og produkter som tilbys på bondens marked. Bygdeforskning har de siste årene deltatt i et stort internasjonalt prosjekt om vekst i økologiske verdikjeder. I Norge har vi funnet svært få eksempler å studere i forhold til i mange andre land.

Forklaringer på manglende etterspørsel har vært at forbrukerne har ment at norske matvarer er gode nok og at prisdifferansen har vært for stor. Under økosatsingen på slutten av 90-tallet og utover 2000-tallet var det mange bønder som valgte å legge om, men veksten i antall produsenter stoppet i 2010 og har siden den gang gått nedover. I følge statistikk fra Debio var det i 2015, 2113 produsenter som drev økologisk på 4.9 prosent av det norske jordbruksarealet.

Ferske tall fra Bygdeforsknings «Trender i norsk landbruk», viser at i overkant av 5 prosent av bøndene driver økologisk, i tillegg driver i overkant av 2 prosent med noe økologisk produksjon. Selv om dette ikke er mange, har andelen som *ikke* har noe økologisk produksjon faktisk aldri vært lavere enn nå. Vi startet med disse målingene i 2002.

Det er likevel svært få som planlegger å legge om til økologisk. Magre 2 prosent har planer om å legge om og 12 prosent sier at de er usikre. Det vil si at 86 prosent svarer nei. På dette spørsmålet har svarene variert en del i Trendundersøkelsens målinger. Fra 2002 har andelen usikre gått ned fra nesten 20 prosent. Størst variasjon er det mellom nei og usikker. Andelen som har og har hatt planer om å legge om var på topp i 2002 med nær 4 prosent og lavest i 2012 med 1 prosent.

Det er korn- og melkebønder som i minst grad planlegger å legge om til økologisk. Høyest andel finner vi blant de som driver med frukt, bær eller grønt (4 prosent), husdyrhold (2.5) og den uspesifiserte kategorien "annen produksjon" (8.5, men her er antallet svært få og estimatet dermed mer usikkert).

Forfatterens aksepterte manus av Bjørkhaug et al (2016) Hvorfor vil ikke norske bønder produsere økologisk? Kronikk i Nationen 13.07.16, s. 18

Vi har tidligere forklart den lave andelen som ønsker å legge om med det svake markedet. For de som driver økologisk er det viktig at produktene selges som økologisk både av hensyn til pris og for at forbrukeren skal ta del i den tilleggsverdien som ligger i økologisk produksjon. Burde flere vurdere å legge om når etterspørselen vokser?

Holdninger til økologisk produksjon kan forklare en del av bøndenes tilbakeholdenhet til å legge om. Blant bøndene som svarte på Trendundersøkelsen i 2016 er tre av fire helt eller delvis enig i at det konvensjonelle landbruket i Norge er økologisk nok. Andelen som er helt eller delvis uenig er på 15 prosent. Vi har også spurt om hva bøndene mener om forskjeller i forhold til miljø og dyrevelferd og kvaliteten på maten. Norske bønder er generelt skeptisk til at økologisk landbruk er bedre enn det konvensjonelle. De er omtrent like uenig i at dyr har det bedre på økologiske gårder som at maten blir bedre (rundt 60 prosent). Rundt 20 prosent svarer "både og". Når det kommer til miljøeffekten er flere enig i at det å produsere mat økologisk er bedre, det vil si at det "bare" er 40 prosent som er helt eller delvis *uenig* i dette, mens 30 prosent er helt eller delvis enig.

Høyt konfliktnivå preger den norske økodebatten. De siste ukene har det vært skrevet mye om økologisk produksjon, av journalister selv, av aktive mat-debattanter og av representanter fra akademia. Frontene er steile og det brukes kvass penn både blant motstandere og tilhengerne av økologisk. Det kan være forvirrende for de fleste å følge argumentasjonen og utfordrende spesielt når representanter fra de vitenskapelige institusjonene tilsynelatende er så uenige. Ofte låses også debatten til momenter som ikke har så mye å gjøre med produksjon eller forbruk i seg selv, men til diskusjoner om mål og målestokker og hensiktsmessigheten i disse. Å diskutere hvor mye økologisk produksjon og forbruk vi bør ha innen et gitt tidspunkt er eksempel på dette.

For en enkeltperson som en bonde er, eller for et gårdshushold kan det være et stort steg å legge om til økologisk produksjon. Da ikke bare på grunn av de kostnadene som omleggingen innebærer i form investeringer i kunnskap om nye produksjonsmåter, men også i den risikoen som ligger i å bli innblandet i den pågående konflikten om økologisk produksjon slik den fremstår i media. Det er neppe tilfeldig at økologisk produksjon vokser klyngevis og mest der det allerede er et etablert miljø. Ofte er det også ildsjeler, nykommere eller andre enn tradisjonelle odelssønner som tar sjansen på å starte med noe nytt eller noe annet enn det som tradisjonelt har vært gjort på gården gjennom årtier. Dette gjelder for øvrig mer enn økologisk matproduksjon.

Norske forbrukere vil ha mer økologisk mat. Denne maten kan de få tilgang til gjennom egne avtaler med bønder, på bondens marked, via abonnementsordninger eller på kafe og restaurant. Dagligvarehandelen er likevel den største tilbyderer av økologisk mat i dag og i tiden fremover. Hvis ikke de norske bøndene er interessert i å produsere den maten butikkene vil selge, finnes det villige bønder både i Danmark, Sverige og i andre nære land som er mer enn villige til å dekke denne etterspørselen. Økt import er imidlertid ikke en bærekraftig løsning for det norske landbruket på lang sikt. Det vil alle tape på, enten man er for eller mot økologisk landbruk.

Forfatternes aksepterte manus av Bjørkhaug et al (2016) Hvorfor vil ikke norske bønder produsere økologisk? Kronikk i Nationen 13.07.16, s. 18